

Barbara Penkala

"Problemy niszczenia i konserwacji kamieni" - II Międzynarodowe Sympozjum w Atenach

Ochrona Zabytków 30/3-4 (118-119), 159-160

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

grupa konserwatorów z Grona (doc. dr H. Jędrzejewska, mgr kons. A. Romanowiczowa, mgr kons. K. Sommerowa, mgr kons. M. Wodzińska) omówiła z Wydawnictwem „Arkady” sprawę wątpliwej celowości drugiego wydania książki M. Doernerera oraz potrzeby wydawnicze z zakresu konserwatorstwa; 3. Prezydium Grona interweniowało z pewnym skutkiem w sprawie nieprawidłowo przeprowadzonej przez mgra kons. Z. Majcherowicza (kierownika prac) i mgra kons. F. Kędziora konserwacji malowideł ściennych w kościele jezuitów w Piotrkowie.

Niedopuszczalne zaniedbania i błędy w trakcie prac konserwatorskich przeprowadzanych od X.1975 do końca I.1976 r.

„PROBLEMY NISZCZENIA I KONSERWACJI KAMIENI” — II MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM W ATENACH

Symposium odbyło się w dniach 20.IX—1.X.1976 r.; zorganizowane zostało przez Katedrę Chemii Fizycznej Uniwersytetu Technicznego w Atenach, przy poparciu Ministerstwa Kultury i Nauk Grecji oraz przy współpracy Centrum Badań Oceanograficznych (CREO) w Paryżu. Symposium przewodniczył prof. Th. Skoulikidis (Grecja), a Komitetem Naukowym kierował prof. U. Romanovsky (Francja), dyrektor CREO.

W spotkaniu wzięło udział 123 przedstawicieli z 20 krajów, w tym czterech specjalistów wysłanych z Polski z ramienia PKZ przez PP DESA. Wygłoszono 29 referatów w sesjach ogólnych i 13 w sesjach poświęconych Akropolowi.

Dwie pierwsze sesje poświęcone były zagadnieniom wpływu czynników atmosferycznych na procesy niszczenia kamieni. Omówiono m.in. działanie rozpuszczalnych soli, mikroflory, temperatury. Tematem następnej sesji były zagadnienia związane z metodami pomiaru stopnia zniszczenia kamieni w budowlach. W czasie sesji poświęconej metodom zabezpieczenia i konserwacji kamieni omawiano użycie laseru do czyszczenia rzeźb, zastosowanie gliny w procesach czyszczenia, odsalania i biologicznej kontroli obiektów kamiennych oraz kryteria oceny metod stosowanych do konserwacji kamienia w budowlach. Interesujący był na ten temat referat dr K.L. Gauri (USA), zwłaszcza w części odnoszącej się do badań nad degradacją żywic poddanych działaniu promieniowania ultrafioletowego.

Inne referaty dotyczyły metod konserwacji i wzmacniania struktury zniszczonych elementów kamiennych i rzeźb. M.in. autorka niniejszej informacji omówiła wyniki badań próbek z elementów kamiennych pochodzących z Faras przy zastosowaniu elektronowego mikroskopu skaningowego. Dr K. Hempel (Anglia) zreferował metodę wzmacniania zniszczonych rzeźb przez nasycanie kamienia w próżni żywicą silikonową w rozpuszczalniku organicznym, natomiast A. Moncrieft (Anglia) omówiła metodę wzmacniania zniszczonej struktury marmuru oraz wapieni za pomocą żywic syntetycznych. W dyskusji wysuwano wiele zastrzeżeń przeciwko stosowaniu żywic do konserwacji kamieni.

spowodowały zabicie w nawie kościoła części jednorodnej późnobarokowej polichromii pędzla Andrzeja Ahorna z 1741 r. wraz z przemałowkami Jana Strzałeckiego z 1890 r. Uległy zagładzie malowidła na polu tarczowym nad chórem muzycznym: inskrypcja z podpisem Ahorna i datą wykonania malowidła, portrety i herby fundatorów, a na sklepieniu nawy — dwie duże sceny z życia św. Franciszka Ksawerego. Pod spodem została ujawniona polichromia Adama Swacha z 1727 r., o znacznie niższym poziomie artystycznym. Zrzućcie malowideł Ahorna i Strzałeckiego odbyło się bez wiedzy Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na skutek interwencji Prezydium Grona powołana została na polecenie Generalnego Konserwatora Za-

bytków druga komisja (I komisja odbyła się 5.II.1976 r. po interwencji mgra K. Głowackiego), w której brał udział przewodniczący Grona, postulujący odsunięcie mgra kons. Z. Majcherowicza od kierownictwa prac. Postulat został przyjęty przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i zrealizowany. Jednocześnie Prezydium Grona wystąpiło przez Zarząd Oddziału Warszawskiego do Zarządu Głównego SHS z wnioskiem o wyciągnięcie sankcji w stosunku do mgra kons. Z. Majcherowicza, członka SHS. Historia smutnej w skutkach konserwacji malowideł piotrkowskich doczeka się z pewnością osobnej publikacji.

Jerzy Kowalczyk

Pozostałą część sympozjum poświęcono problemom konserwacji Akropolu. Dyrektor Akropolu G. Dontas przedstawił historię jego zabytków, następnie prof. N. Platon (Grecja), przewodniczący Komitetu Konserwacji Akropolu, omówił konserwatorskie problemy Akropolu, a członkowie tego Komitetu: prof. P. Bouras i prof. V. Andronopoulos, zreferowali stan dokumentacji zabytków oraz sprawę odporności skał zastosowanych w zabytkach Akropolu i badań, jakie w związku

wyniki badań statyki zabytków Akropolu natomiast prof. M. Tassios zaprezentował rezultaty badań wytrzymałości marmurów we wschodniej części Partenonu, wykonywanych za pomocą ultradźwięków, oraz tensometrycznych badań obecności rys, spękań i ich szerokości.

Dr L. Hatzandreou z Ośrodka Badań Nuklearnych w Démocrite w Grecji omówił gammagram kolumn Partenonu, a dr P. de Henau (Belgia) — wyniki badań

Uczestnicy sympozjum na Akropolu

z tym powinny być przeprowadzone. Wystąpienia te wywołały burzliwą dyskusję ze strony greckich specjalistów, którzy kwestionowali podjęte dotychczas środki ochrony oraz plany i propozycje na przyszłość.

W referatach prof. prof. S. Angelidisa i P. Theocharisa zostały przedstawione

próbek pobranych z kariatydy Erechtejonu. Prof. Th. Skoulikidis (Grecja) stwierdził w swoim wystąpieniu, że kamienie w budowlach Akropolu ulegają głębokim przemianom na skutek przechodzenia węgla wapnia w gips. Zaprezentował także metodę konserwacji obiektów z marmuru przez przemianę wytworzonego w nich gipsu w węglan wapnia. Inna jego wypowiedź

dotyczyła zniszczeń stalowych złączy stosowanych do wzmocnienia konstrukcji budowli pod wpływem warunków atmosferycznych.

Prof. N. Koumoutsos przedstawił propozycję zamiany mazutu używanego do centralnego ogrzewania Aten na elektroakumulację lub diesel, co powinno w znacznym stopniu zmniejszyć zanieczyszczenie

powietrza na Akropolu. Prof. S. Angelidis zaproponował zamianę złączy stalowych na złącza ze stopu tytanowego o bardzo dużej odporności na działanie czynników chemicznych.

W podsumowaniu sympozjum prof. Th. Skoulidakis oświadczył w imieniu Komitetu Konserwacji Akropolu, że na skutek braku odpowiednio sprawdzonej metody,

kariatydy Erechtejonu nie będą konserwowane, lecz zdjęte i umieszczone w Muzeum na Akropolu do czasu znalezienia właściwej metody ich konserwacji. Natomiast na Partenonie prowadzone będą prace zabezpieczające jego konstrukcję oraz wzmacniające strukturę kamienia.

Barbara Penkala

UWAGI NA MARGINESIE WYSTAWY PRAC KONSERWATORSKICH E. I J. WOLSKICH W TORUNIU

Z wystawy prac konserwatorskich E. i J. Wolskich w Toruniu

W październiku 1976 r., w toruńskim Salonie BWA uczczono jubileusz 25-lecia działalności konserwatorskiej Ewy i Jerzego Wolskich wystawą pn. *Konserwacja i restauracja dzieł sztuki*. Zgromadzone z tej okazji ich prace pochodziły z ostatnich kilku lat, ukazując w trafnym wyborze najważniejsze z podejmowanych w tym czasie tematów.

Toruń był najwłaściwszym miejscem na tego rodzaju wystawę, ponieważ Wolscy byli do 1975 r. związani z tym miastem, od ukończenia studiów konserwatorskich w krakowskiej ASP (Ewa także historii sztuki na UJ). Pracę rozpoczęli w PKZ, ale wkrótce związali się na kilkanaście lat z Wydziałem Sztuk Pięknych Uniwersytetu M. Kopernika: od 1956 r. Jerzy, a od 1961 r. Ewa, przechodząc kolejne stopnie kariery uniwersyteckiej, doszli do stanowisk docentów. J. Wolski w 1969 r. został kierownikiem Zakładu Konserwacji Zabytków Ruchomych w wydziałowym Instytucie Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa, obejmując w 1971 r. jeszcze prowadzenie Studium Podyplomowego z zakresu konserwacji zabytków ruchomych. Wykłady i ćwiczenia z konserwacji malarstwa sztalugowego, którego jest, podobnie jak jego żona, świetnym specjalistą, prowadził ponadto w latach 1961—1964 w Studium Konserwacji Zabytków w ASP w Krakowie. W 1970 r. został konsultantem konserwatorskim Muzeum Sztuki Współczesnej w Łodzi, do której przeniósł się

z żoną w pięć lat później, zamykając w ten sposób pracowity i twórczy okres toruński, wypełniony pracą naukowo-badawczą, artystyczno-konserwatorską i nie mniej istotną dydaktyką. Ta ostatnia, pozornie łatwa do opisanego na podstawie realizowanych programów, ale tak na dobre możliwa jest do ogarnięcia dopiero w rezultatach pracy kolejnych roczników opuszczających mury uczelni. I przez nich już dzisiaj potwierdzana w sposób, który może ich nauczycielom dać pełną satysfakcję.

Wśród ekspertyz wykonywanych dotąd na zlecenie różnych instytucji i urzędów są m.in. ekspertyzy związane z wystrojem rzeźbiarskim Sali Czerwonej Ratusza Głównego w Gdańsku, katedrą w Oliwie, malowidłami w kościele Św. Mikołaja w Gdańsku. Zawsze bliski całościowego traktowania procesu konserwatorskiego, także w jego aspekcie ściśle technologicznym, dokonał Jerzy Wolski ważnego odkrycia ekonomicznej metody próżniowej do konserwacji obrazów, zastępującej drogie, elektryczne stoły próżniowe. Ale najbardziej interesujące z punktu widzenia zabezpieczenia dziedzictwa artystycznego są oczywiście rezultaty jego pracy konserwatorskiej. Składa się na nie 45 różnych dzieł i ich zespołów, obejmujących malowidła ściennie, obrazy sztalugowe i rzeźby od XIV do XIX w. Są wśród nich m.in. zbzdane i zadokumentowane malowidła z XIV w. w kościele Św. Jana w Gnieźnie,

zakonserwowane i zrekonstruowane malowidła F. Smuglewicza w Trzemesznie, krucyfiks z XIV w. pochodzący z Żukowa, tryptyk antwerpski z XVI w. z kościoła Św. Brygidy w Gdańsku, piękne epitafium Neisserów z XVI w. z kościoła NMP w Toruniu, współpraca przy konserwacji malowideł w prezbiterium katedry w Oliwie. Są także obrazy zakonserwowane w 1968 r. we Florencji, w ramach pomocy polskiej w ratowaniu dzieł sztuki zniszczonych przez pamiętną powódź.

W akcji tej wzięła większy udział Ewa Wolska, pracując tam z przerwami w latach 1967—1970, zabezpieczając i restaurując dzieła di Bicciego, S. Boticelego, L. Signorellego, P. Rubensa, G. Belliniego i in. Kontakty włoskie podtrzymywała jeszcze później, biorąc udział w wystawie konserwatorskiej we Florencji, prowadząc na przełomie 1974 i 1975 r. zajęcia ze studentami na Uniwersytecie w Ferrarze, pomagając przy tym w zabezpieczeniu posiadanych przez niego dzieł sztuki oraz konserwując znowu we Florencji, w 1976 r. fragment polptyku sienneńskiego z XIV w.

Ewa Wolska szczególnie interesuje się konserwacją malarstwa i rzeźby od połowy XIV do końca XVI w. Wśród kilkunastu zrealizowanych prac znajdują się m.in. odkrycie i konserwacja malowideł z XI—XVI w. w Krościenku nad Dunajcem, konserwacja i restauracja skrzydła